

Ontboezemingen van terugtrekkende wethouders

door Karl Bijsterveld

Het komt niet vaak voor dat wethouders van drie grote steden gezamenlijk terugblikken op hun gevoerde beleid. De Stichting Leergang Intensief Meervoudig Ruimtegebruik wist Duco Stadig (Amsterdam), Marie Louise van Kleef (Utrecht) en Wim van Sluis (Rotterdam) bij elkaar te krijgen en ze onder leiding van Friso de Zeeuw aan de tand te voelen over hun successen en mislukkingen op het gebied van de ruimtelijke ordening. Waar toonden ze moed, en waar lieten ze steken vallen? Het werd een openhartige sessie.

Het leiden van een pittige discussie is Friso de Zeeuw, directeur Nieuwe Markten Bouwfonds MAB wel toevertrouwd. In een volle Amsterdamse Balie opende hij de sessie door de drie wethouders te vragen naar hun grootste succes én grootste mislukking (wethouder Marnix Norder, PvdA Den Haag, ontbrak helaas wegens onderhandelingen over de collegevorming). Duco Stadig, is als wethouder in Amsterdam met twaalf jaar veruit degene met de meeste expertise. Hij was namens de PvdA wethouder voor volkshuisvesting, stadsvernieuwing, ruimtelijke ordening en grondzaken. Na de verkiezingen van 2002 kwam

Marie Louise van Kleef

daar nog de portefeuille waterbeheer bij. Stadig is vooral trots op de vernieuwing van de Bijlmermeer. "De vernieuwing heb ik van het begin tot het einde meegemaakt. Een gigantische operatie: 13.000 woningen zijn opgeknapt dan wel gesloopt en opnieuw verzezen. Kostenplaatje: 4 miljard euro. Wanneer je nu bijvoorbeeld uitstapt op metrostation Ganzenhoef kom je op een vrolijk, zonnig plein. Voorheen belandde je in een donkere onderaardse catacombe. Mensen liepen er te lanterfant, nu hebben ze een doel."

Volgens Stadig is er op Ganzenhoef nog wel sprake van drugsoverlast, zij het veel minder dan tien, vijftien jaar geleden. "Bovendien komt er extra geld vrij voor de opvang van junks." Minder trots is Stadig op de manier waarop het Structuurplan is gevallen bij de burgers. "Het Structuurplan had een doorkijk voorbij 2010. Het plan was hooguit een voorzet voor een discussie. We hebben gekeken waar eventueel woningbouw zou kunnen verruimen. Sommige sportterreinen en groenvoorzieningen moesten dan verplaatst worden. Maar het plan viel slecht, werd onmiddellijk opgevat als zijnde definitieve besluitvorming. Kinderen protesteerden met ballonnen. Boos waren ze."

Utrecht

Marie Louise van Kleef (PvdA) werd als tweede wethouder aan de tand gevoeld. Sinds 2001 was ze lid van het college van Burgemeesters en Wethouders in Utrecht. Als wethouder was zij de afgelopen periode onder andere verantwoordelijk voor wonen, ruimtelijke ordening en de wijk Overvecht.

Wim van Sluis

Haar grootste succes? "Ik ben trots op het feit dat we samen met de corporaties een langjarig contract hebben getekend voor vernieuwing van de naoorlogse wijken, én dat de mouwen reeds zijn opgestroopt. Vroeger keken corporaties voor elke cent die ze tekort kwamen naar de gemeente. De samenwerking is nu een stuk constructiever." Maar ook in Utrecht waren boze kinderen te ontwaren gedurende haar wethouderschap. "Door kabinetsbezuinigingen was Utrecht genoodzaakt zo'n twintig miljoen euro per jaar te beknibbelen. Dat dachten we niet alleen op te kunnen lossen door minder beleid, meer efficiency en minder ambtenaren, maar ook door het verdienen vermogen van de gemeente op te schroeven. Tot voor kort kocht Utrecht nooit echt actief grond aan. Dat leek ons nu een goed plan, en we maakten de burgers onze voornemens bekend. Waar kunnen we kopen, en wat kunnen we bouwen? Niet veel later stonden er kinderen met potjes aarde en klavertjes vier bij ons op de stoep. 'Geen groen voor poen', was hun motto. Onze plannen werden genadeloos de grond ingeboord." De Zeeuw: "Waren

de protesten minder heftig geweest als jullie de plannen hadden gepresenteerd onder het mom van benodigde woningbouw?" "Ja," aldus Van Kleef.

Rotterdam

Wim van Sluis was namens Leefbaar Rotterdam vier jaar wethouder van fysieke en economische infrastructuur. Hij is kort maar krachtig over zijn grootste succes en grootste mislukking. "Grootste troef is het afschaffen van de erfpacht. Minder geslaagd is het vertrek van Marco Pastors." Maar dat vindt De Zeeuw te kort door de bocht. Van Sluis: "De woningbouwproductie zit ook flink in de lift. We doen ook ons best de huisjesmelkerij aan te pakken, al is dat lastig. De regelgeving is erg complex. Rotterdam telt zo'n 450 huisjesmelkers, we focussen ons eerst op de top twintig waarvan er nu drie zijn 'uitgeschakeld'. Het is een proces van jaren."

De Zeeuw constateert dat de woningbouwproductie is verbeterd, maar legt de wethouders ook de vraag voor hoe je die productie als nog hogere prioriteit op de agenda weet te krijgen.

Stadig: "Het benoemen van kwantitatieve targets werkt heel erg goed. Elke projectontwikkelaar kan dan zelf nagaan wat zijn aandeel hierin is of moet zijn. Het wordt meetbaar, zichtbaar."

Van Kleef: "Aan het begin van de nieuwe collegeperiode hebben we tien beloften gedaan die we in vier jaar na moesten kunnen komen. Daar hebben we ook verantwoording over afgelegd. We zijn de wijken in gegaan. Mensen waarderen dat. Targets helpen."

Van Sluis: "De gemeentelijke bureaucratie was groot. Corporaties en ontwikkelaars werden daar gek van. De bureaucratie is inmiddels verminderd. We hebben aparte mensen aangesteld die hier alert in zijn, dit volgen. Je merkt dat de markt daardoor meer vertrouwen in ons krijgt."

Schaalniveau

Het debat werd verder verrijkt door de aanwezigheid van twee wetenschappers: Han Meyer, hoogleraar Stedenbouwkundig Ontwerpen aan de TU Delft, en Willem Salet, hoogleraar Stedelijke en Regionale Planning aan de UvA.

Salet constateert dat alle drie wethouders woningbouw als belangrijkste succes naar voren schuiven, en tegelijkertijd als belangrijk probleem ervaren. "Een spiegel van de realiteit," aldus Salet. Hij wijst op de verschuivende, vergrotende schaalniveaus waarin de woningproblematiek zich afspeelt. "Voor Amsterdam liggen de problemen niet meer binnen de stadsgrenzen. Het gaat ook om de niveaus van agglomeratie (ROA), conurbatie (Noordvleugel van de Randstad) en de gehele Deltametropool. Maar de conurbatie krijgt geen kans, de Noordvleugel lijkt niet te tellen. Wethouders worden niet boven-

Duco Stadig

lokaal afgerekend, terwijl het bovenregionale schaalniveau wel van belang is. Kijk naar Den Haag en Rotterdam. De steden zijn op sommige plekken, waar enkele Vinex-wijken bij elkaar komen, niet meer dan vierhonderd meter van elkaar verwijderd! Hoe wordt het regionaal (woon)beleid vanuit de steden kortom vormgegeven? Burgers kennen de regionale organen helemaal niet. Ik zoek positieve ervaringen en perspectieven."

Van Sluis: "We zijn nu actief in de Holland Acht (groep van de commissarissen van de vier Randstadprovincies, en vier burgemeesters van de grote steden, red.) om de Randstad beter op de kaart te zetten. Als we internationaal mee willen tellen, moeten we iets extra's doen."

De Zeeuw aan Van Sluis: "Vier jaar geleden was Rotterdam toch erg op zichzelf gericht? Alleen woningbouwprogramma's waren regionaal afgestemd. Maar verder? Andere beleidsterreinen? Andere schaalniveaus? De Randstad? De Zuidvleugel? Telden ze mee?"

Van Sluis: "We hebben inderdaad minder tijd besteed aan deze niveaus, en daardoor

veel minder vergaderd. De Stadsregio heeft wel enkele slagen gemaakt. Wat de Zuidvleugel betreft zijn we inmiddels in overleg met Dekker. Niettemin is Rotterdam positioneren een hele bestuurlijke worsteling. Maar politieke samenwerking is niet het enige instrument. De samenwerking met het bedrijfsleven, zoals Mainport Schiphol, is ook van groot belang en die verloopt prima."

Stadig: "Ik heb me de afgelopen vier jaar op alle schaalniveaus begeven, toch minstens een dag per week. Maar misschien is de Holland Acht een goed voertuig; er moet iets gebeuren om de Randstad beter te positioneren."

Van Kleef: "Ik zie de noodzaak van een versterking op Randstadniveau zeker in. Het probleem is dat iedereen elkaar binnen dit gebied de tent uitjaagt. De NV Utrecht is niet welkom in de Noordvleugel, daarom zijn we zelf maar steun gaan zoeken in Den Haag. De gemeenteraad Utrecht heeft ook gezegd: 'Hou nou toch op met polderen, en ga naar Den Haag.' Ik ben daarnaast allergisch geworden voor de provincie Utrecht. Zij lijkt alleen maar de landschap-

WAAROM BOUWFONDS DE WETJES VAN STADIG SPONSORT

Bouwfondsdirecteur Friso de Zeeuw praatte met ons over waarom Bouwfonds het in dit nummer bijgevoegde boekje met de wetjes van Duco Stadig sponsort. "Een wethouderschap van twaalf jaar in een grote stad als Amsterdam is op zichzelf al bijzonder," zegt hij, "maar je moet je voorstellen dat die man al die jaren met zijn droge humor in de collegevergaderingen met uitspraken kwam over wetmatigheden in het besturen die dan sloegen op het probleem dat aan de orde was. 'Die opmerkelijke uitspraken gaven richting aan de besluitvorming,' zoals Job Cohen zegt. 'Er zat systeem in die uitspraken', meende de burgemeester. Stadig schreef ze daarom op en zo ontstonden De wetjes van Stadig. Wij van Bouwfonds vonden dat die wetjes een spoedcursus voor elke nieuwe wethouder vormen want voor dat vak bestaat geen opleiding. Die mensen worden zo in het diepe gegooid. Het leervermogen van de overheid is toch al niet zo geweldig, dus als er dan een humoristische leercursus wordt geschreven voor overheden, verdient dat ondersteuning, vinden wij. De wetjes zijn bovendien gemakkelijke lectuur voor elke intelligente lezer en zeker nuttig voor elke manager in het bedrijfsleven. Het besturen van een stad en van een bedrijf komen in vele opzichten dicht bij elkaar."

pelijke kwaliteiten van de provincie te behartigen, ziet niet dat er ook een groot stedelijk gebied huist, legt alleen maar konijnenpaden aan."

Aansprekende visie

Han Meyer voert het debat terug tot stadsniveau, en merkt op dat steden moeite lijken te hebben met het neerleggen van een aansprekende lange termijnvisie en wat het publieke belang daarvan is. "Rotterdam en Amsterdam worden steeds stroever in hun voorheen vermaarde planningstraditie. Vooral Rotterdam heeft zich verdacht gemaakt. Daar zijn drie grote plannen: de Zuidplaspolder, Stadshavens en het Centraal Station, maar ik zie geen samenhangende visie, en mis een publiek debat hierover. De Maasstad lijkt wel een erg groot vertrouwen in de markt te hebben; bedenkelijk. Fnuikend voor stad in de toekomst.

Den Haag zit juist redelijk in de lift, heeft het meest duidelijke toekomstplan gepre-

senteerd. En ook het plan voor de herontwikkeling van Utrecht Centraal Station getuigt van durf, visie.

Ja, Den Haag en Utrecht hebben de twee grootste steden ingehaald wat dit betreft." Stadig: "Ik herken die analyse niet helemaal. Wij dromen van een allesomvattende visie, natuurlijk. Maar het is lastig. Je kunt ambiëren dat Amsterdam de Kennisstad van de Toekomst zal zijn. Dat is niet zo moeilijk. Maar hoe werk je dat uit? De één ziet die ambitie als synoniem voor het uitsluitend aantrekken van studenten, en vindt dat een kwalijke zaak. De ander heeft juist het aantrekken van hoogopgeleide dertigers met kinderen op het oog.

Ik ben voorts niet meer zo overtuigd van de maakbare stad. Op IJburg hebben we 69 noodschoollokaaltjes moeten bouwen, niet voorzien dat er zoveel kinderen geboren zouden worden."

Van Sluis herkent zich ook niet geheel in Meyers betoog. "We hebben een economische visie met het bedrijfsleven ontwikkeld,

een verkeers- en vervoersplan, en sinds 1 januari 2004 is er de NV Stadshavens. De Zuidplas gaat in goed overleg met gemeenten en provincies. Daarnaast is er plek voor tienduizenden woningen in de stad zelf. Ondertussen werken we aan een visie, Rotterdam Gateway to Europe-2030, die eind september gereed is."

Meyer meent dat Rotterdam op te veel paarden tegelijk aan het wedden is. "Rotterdam heeft veel ruimte voor stadsvernieuwing. Is de Zuidplaspolder dan wel verstandig?"

Van Sluis: "Er is behoefte aan landelijke woonmilieus, we bouwen echter wel flexibel."

Van Kleef hierop aansluitend: "We bouwen met Leidsche Rijn een stad zo groot als Leeuwarden. De vraag is: willen we nog zo'n grote woonwijk bij Rijnenburg? Bouwen op weilanden is immers een stuk goedkoper dan bouwen in de stad op een verouderd bedrijventerrein bijvoorbeeld. Dat blijft een lastig spanningsveld."

De Zeeuw vraagt zich af of de stad niet wordt uitgehold door bijvoorbeeld plannen in de Wieringermeer, de Blauwe Stad et cetera. Maar Stadig wordt er niet zenuwachtig van. "Ik kijk naar de aantallen. Plannen voor nieuwbouw in Broek en Waterland, en op groter schaalniveau in de Purmer, zijn niet zo omvangrijk dat ik ze als uitholling van Amsterdam beschouw."

Van Sluis: "Wat de Zuidplaspolder betreft ben ik evenmin zenuwachtig."

Teleurgesteld merkt Meyer op dat daar waar Nederland ooit vooropliep, gids was in de ruimtelijke ordening, nu achteraan kachelt. "Metropolen in Duitsland, Frankrijk en Spanje lukt het wel samenhang te creëren. Waarom in Nederland niet?"

Van Kleef: "Er gaan hier te veel partijen over, het schaakbord is overvol. We zijn doorgedemocratiseerd, zonder dat duidelijk is waar de werkelijke bevoegdheden liggen."

Stadig: "Ik weet niet of we zoveel achterlopen. Vergeet niet de ontwikkelingen als de HSL, of de prachtige stedenbouw in het Oostelijk Havengebied waar busladingen toeristen op afkomen."

Van Sluis: "Ik kan Meyers uitspraak niet goed verifiëren, zit meer op de lijn van Stadig. We klagen ook veel. Toegegeven: de stroperigheid in de besluitvorming mag nog wel minder."

Boodschap voor de opvolger

De Zeeuw vraagt de terugtrekkende wethouders ten slotte een wijze raad mee te geven aan hun opvolgers. Hoe kunnen zij het beste hun vak uitoefenen?

Stadig: "Doe het samen met de regio, de Noordvleugel én de Deltametropool."

Van Kleef: "Ik sluit me er geheel bij aan. De toekomst ligt bij het bovenstedelijk niveau."

Van Sluis: "Ik zou zeggen: droom en denk. Maar vooral: durf en doe!" ◀◀

OVER 'DE WETJES VAN STADIG'

"Duco Stadig," meent Friso de Zeeuw, "paart een analytisch vermogen aan bestuurskracht. Hij is in staat zijn eigen handelen te analyseren en dat te vertalen in het bijsturen van zijn eigen bestuurlijk handelen. En dat vind je terug in die wetjes van hem. Eigenlijk is het de neerslag van twaalf jaar wethouderservaring in 68 wetjes. Neem zijn wetje 51, waarvan de titel bekend is bij veel mensen met een klassieke opleiding: Senatu deliberante Saguntum perit (terwijl de senaat blijft vergaderen over hulpverlening gaat de belegerde stad Saguntum verloren). Het komt regelmatig voor dat in publieke debatten de hoofdzaak geheel buiten zicht raakt. Dat kan dramatische gevolgen hebben, leert het lot van Saguntum. Dus als u dat ziet gebeuren, sla dan alarm. Of dat zal helpen is echter de vraag.

Wetje 54 van Stadig vind ik ook een heel mooie: 'Kop op, later is dit onze mooiste herinnering'. Daarmee kun je je makkers of ondergeschikten moed inspreken in een benarde situatie. Als je het overleeft levert het de mooiste sterke verhalen op. Zo had de voormalige burgemeester van Amsterdam, Wim Polak, ook een uitspraak die je als een wetmatigheid kunt beschouwen: 'Als er gezegd wordt 'kom kijken' en je gaat erop in dan kom je er zelden ongeschonden vandaan.'

En zo is er wat ik de knuppeltjes-knuffeltjeswet noem. 'Dankzij het knuppeltje kan er geknuffeld worden.' Zo werkt bijvoorbeeld de onteigeningswet. Het feit dat de eigenaar weet dat de overheid die wet kan hanteren dwingt hem tot onderhandelen met die overheid. Het weten dat het knuppeltje er is, maakt de marktberedheid groter. Soms werkt die wet ook omgekeerd naar de gemeente toe."

De Zeeuw vervolgt: "Een ander wetje van mijzelf is: 'Pis nooit tegen de wind in, want dan word je zelf nat.' Met andere woorden: ga nooit rechtstreeks tegen de markt in want dan loop je schade op. Indertijd toen Walter Etty als wethouder in Amsterdam een grote macht had opgebouwd met allemaal jaknikkers om zich heen, heb ik het wetje geformuleerd: 'Organiseer tegenspraak om je heen in plaats van een hofhouding'. Je zou dat het Walter Etty-effect kunnen noemen. Later is het met hem trouwens toch nog goed gekomen.

Mijn laatste wetje luidt: 'In Nederland adviseert de ene helft de andere.' Moraal: gemeenten laten zich overwoekeren door externe adviseurs. Marktpartijen worden steeds meer geconfronteerd met 'strategische adviseurs' van het gemeentebestuur. Zij maken in feite de dienst uit. Marktpartijen krijgen zelden nog wethouders of eigen ambtenaren op topniveau te spreken. Wethouders moeten goed nadenken welke kerncompetenties ze in eigen huis willen hebben en wat je verantwoord kunt uitbesteden. De balans is nu nog al eens zoek."